

Вілю Савбановичу Бакірову — 80!

Слова щирої поваги і вдячності колезі та другу: до ювілею В.С. Бакірова

Ювілейні слова завжди добрі та компліментарні, нерідко з явними перебільшеннями. Такий жанр... І ось тепер пишу в цьому жанрі про Віля Савбановича Бакірова і думаю, а в чому я можу перебільшити те добре, що ювіляр зробив для Харківського університету ім. В.Н. Каразіна, ректором якого він був довгі роки, для соціології, якій присвятив яскраве творче життя, для української соціологічної спільноти, лідером якої є вже майже двадцять років, нарешті, для мене як професійного соціолога та публіциста-аматора, який не раз потрапляв у конфліктні публічні ситуації, з яких без підтримки президента Соціологічної асоціації України В.Н. Бакірова міг би і не виплутатися без серйозних наслідків.

Почну з багаторічного ректорства Віля Савбановича. Хіба буде перебільшенням, якщо я відзначу, як він напрочуд гідно протримався на цій найвідповідальнішій посаді рекордні для ректорів Харківського університету 23 роки? Мені важко це збагнути, оскільки лише чотири роки на посаді директора наукового інституту стали для мене надзвичайно важким випробуванням. Я багато разів зустрічався з ним у його ректорському кабінеті, коли приїздив до Харкова

на соціологічні читання, з'їзди, конференції, а також коли доводилося бути опонентом на захисті дисертацій в університеті. І кожного разу був зворушений щирою гостинністю Віля Савбановича, його бажанням зробити перебування в університеті чудовою подією завдяки увазі до колеги та змістовному спілкуванню. В кабінеті ректора я завжди відчував себе не просто шановним колегою, а насамперед дорогою для нього людиною, в якій він бачить друга й однодумця.

Маю визнати, що я спілкувався з багатьма ректорами українських університетів. Були серед них і жорсткі автократи, і ліберальні керівники, можливо, навіть занадто ліберальні для такої серйозної посади. Зрозуміло, мені як гнилому лібералу останні більше подобалися. Але я розумів і хиби такого керівництва, яких зовсім не помітив у Бакірова. Він чудово поєднував у ролі керівника демократизм і силу. То була сила, що не ламала людей, а могла їх підняти на високий рівень власної відповідальності за свою справу і загальноуніверситетські інтереси за умов демократичного стилю керівництва.

Хіба буде перебільшенням визнання В.С. Бакірова не тільки офіційним (як президента Соціологічної асоціації України), а й неформальним лідером нашої соціологічної спільноти? Сам факт, що саме на нього багато років соціологи України на своїх з'їздах покладають відповідальність за асоціацію, говорить про непересічні лідерські чесноти професора Бакірова. А все почалося з того, що події першого Майдану призвели до конфлікту в Соціологічній асоціації України. І єдиною можливістю подолати наслідки цього конфлікту було обрання президентом САУ першого в Україні ректора-соціолога Віля Бакірова, кандидатуру якого підтримали консенсусним рішенням соціологи країни — від Ужгорода і Львова до Одеси і Луганська.

Одним із важливих для репутації українських соціологів результатів цього консенсусу стала гідна позиція Правління САУ 10 грудня 2013 року, коли з ініціативи В.І. Паніотто одностайно було ухвалено резолюцію, яка засудила дії влади та вимагала покарання винних у побитті людей на Євромайдані. У цій же резолюції Соціологічна асоціація України — єдина з усіх професійних асоціацій — попередила владу про трагічні наслідки для України відмови від офіційного засудження неправомірних силових акцій та некараності їх ініціаторів. Як ректор найбільшого університету на Сході України Віль Бакіров чудово розумів, чим обернеться для нього підпис під резолюцією, в якій містилося колективне рішення, але підпис був один — президента САУ В.С. Бакірова. Єдиний офіційний голос зі Сходу України, який засуджував владу, належав ректорові з Харкова — міста, яке Янукович та його команда вважали одним з оплотів своєї влади! Адже міг і не підписувати, пославшись на необхідність «ретельнішої» підготовки документа, що народився спонтанно. Цілком міг, скориставшись своїм досвідом та авторитетом, ухилитися від необхідності «перейти Рубікон», щоб дочекатися переможця у протистоянні влади та Євромайдану. Але не став, оскільки розумів, що відповідає не так за себе, як за честь і професійну гідність соціологів і за суспільство, яке вони вивчають.

Вважаю, що не буде перебільшенням, якщо скажу сьогодні, що численні наукові доповіді професора Бакірова, які мені пощастило почути на українських і міжнародних наукових форумах, завжди відрізняються ретельністю підготов-

ки, глибиною обґрунтування і послідовністю викладення головних тез і висновків. Виступам Бакірова властиве і широкомасштабне бачення перспективи розвитку науки у згадуваних ним напрямках наукових досліджень. І дуже добре, що нашу соціологічну науку в широкій науковій спільноті репрезентує насамперед дійсний член Національної академії наук України Віль Савбанович Бакіров. Багато в чому саме завдяки академіку Бакірову престиж соціології в академічному середовищі є достатньо високим.

І нарешті, хіба буде ювілейним перебільшенням моя згадка про те, як кілька років тому саме Віль Савбанович звернув увагу на те, що я став не дуже добре виглядати. Насправді я дійсно погано почувався, але звик жити з «комплексом самодостатності», до лікарів не звертався, сподіваючись, що все мине саме собою. Але Бакіров зробив те, на що я б, наприклад, ніколи не наважився: без мене на свій страх і ризик домовився з керівником поважної медичної установи, щоб я з ним зустрівся. Після цього відступати я вже не міг. І виявилось, що якби не рішучість Віля Савбановича і не своєчасне лікування, яке я отримав, наслідки для мене могли бути вельми драматичними. Саме цю рису особистості Віля Бакірова я хочу особливо підкреслити — уважне ставлення до людей, небайдужість до їхніх інтересів і здатність розв'язувати наболілі проблеми без зайвих вагань. Таким і має бути лідер, якому бажаю багато років залишатися для колег яскравим прикладом людської гідності та творчого натхнення!

ЄВГЕН ГОЛОВАХА,
директор Інституту соціології НАН України

Віль Бакіров: перші вісімдесят

Писати про публічну особу, яку знають, з якою безпосередньо знайомі та спілкуються тисячі людей, надзвичайно важко. І все ж таки я спробую намалювати ескіз до портрета цього відомого вченого, талановитого організатора соціологічної освіти та науки, креативного менеджера, турботливого та люблячого сім'янина, харизматичної людини та надзвичайно багатогранної особистості. Називаю свій допис ескізом, тому що, по-перше, створити та докладно описати цілісний образ людини в межах цього публіцистичного жанру практично неможливо, а по-друге (і головне), йтиметься поки що тільки про перші вісімдесят років життя Віля Бакірова.

Віль Савбанович народився 8 червня 1946 року в Уфі. Його дитинство та юність пройшли у славному українському місті Житомирі, де після закінчення середньої школи він розпочав свою трудову діяльність на станції «Житомир» Південно-Західної залізниці. У 1966 році В. Бакіров вступив до Харківського юридичного інституту (нині Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого). Після закінчення навчання в інституті у 1970 році він працював слідчим у міліції одного з районів Харкова, впродовж 1972–1982 років викладав на кафедрі філософії Харківського інституту радіоелектроніки (нині Харківський

національний університет радіоелектроніки), з 1982 року по теперішній час Віль Савбанович Бакіров працює в Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна. За цими «сухими» рядками інформації про професійну діяльність Віля Бакірова криється його тернистий життєвий шлях до вершин сучасної соціологічної науки. Мимоволі загадуєшся над питанням: як хлопець з Житомира став ученим, ім'я якого добре відоме не тільки в Україні, а й далеко за її межами, **хто** і **що** сприяло блискучій професійній кар'єрі академіка Віля Бакірова?

Почну з відповіді на питання **що**. Можливо, це аура Житомира — міста, яке подарувало людству підкорювача космосу академіка Сергія Корольова? Звичайно, можливо, що й так. Але, знаючи Віля Савбановича вже 50 років та тісно співпрацюючи з ним протягом 44 років, можу з упевненістю сказати, що справа перш за все в його особистісних якостях: інтелекті, креативності, цілеспрямованості, наполегливості, харизматичності, допитливості, в його ораторському, лідерському та організаторському талантах. Усі ці характеристики яскраво проявилися ще у студентські роки Віля Бакірова, привернувши увагу викладачів Харківського юридичного інституту, які, своєю чергою, порадили Олені Олександрівні Якубі придивитися до цього талановитого студента, який мав неабиякий хист до наукового, зокрема соціологічного, аналізу суспільства. Відтоді доля Віля Савбановича була тісно пов'язана з цією видатною науковицею, засновницею вітчизняної соціології, фундаторкою Харківської (Якубінської) соціологічної школи. Олена Олександрівна запросила його до аспірантури кафедри філософії тоді ще Харківського державного університету ім. О.М. Горького. За її керівництва Віль Савбанович у 1976 році захистив кандидатську дисертацію «Соціальний контроль як регулятор суспільних відносин». Професорка О. Якуба була науковою консультанткою його докторської дисертації «Ціннісна свідомість як об'єкт соціологічного аналізу (проблеми теорії та методології)», яку він блискуче захистив у 1991 році. Це відповідь на питання про те, **хто** сприяв становленню науковця, викладача та менеджера освіти Віля Бакірова. Адже саме Олені Олександрівні Якубі ми маємо дякувати за те, що вітчизняна соціологія отримала такого талановитого вченого та освітянина, як академік Віль Бакіров. Його наукові розвідки надихалися безпосередньою співпрацею з Оленою Олександрівною, яку Віль Савбанович завжди називав і називає своїм Учителем. Вона надзвичайно раділа науковим успіхам своїх учнів, особливо успіхам Віля Савбановича — найулюбленішого із них.

Короткий огляд наукових здобутків В. Бакірова, натхнених, у тому числі, О. Якубою, почну з його напрацювань у галузі аксіології. Перш за все зазначу, що праці В. Бакірова є вагомим внеском у розвиток теоретико-методологічних засад соціологічного аналізу ціннісної свідомості особистості, дослідження особливостей її головних історичних форм. Він довів, що постіндустріальне суспільство не лише змінює зміст ціннісних преференцій людини, а й суттєвим чином трансформує самий спосіб їхнього виробництва, й акцентував свою увагу на тому, що наразі ціннісне самовизначення соціальних акторів значною мірою зумовлюють механізми соціокультурної комунікації. Віль Савбанович здійснив ґрунтовний соціологічний аналіз культурних та інституціональних

змін у пострадянській Україні. На його думку, трансформаційна модель, що склалася в нашому суспільстві вже на першому етапі його пострадянського розвитку, призвела до приватизації держави, злиття влади та власності, що суттєво загальмувало здійснення реальних демократичних реформ в економіці, політиці та в соціогуманітарній сфері.

Наукові розробки В. Бакірова останніх років зосереджені на аналізі ролі вітчизняних класичних університетів в інтелектуальному розвитку українського суспільства, дослідженні особливостей класичної університетської освіти в контексті сучасних глобалізаційних викликів. Численні праці В. Бакірова, присвячені комунікативній парадигмі розвитку університетської демократії, проблемам та перспективам студентського самоврядування, інноваційним процесам у вищій школі, інформаційно-комунікативним технологіям вищої освіти, добре відомі не тільки науковій та освітянській спільнотам України, а й нашим закордонним колегам.

За керівництва та безпосередньої участі В. Бакірова реалізовано численні загальнонаціональні та міжнародні, прикладні та фундаментальні наукові проекти, спрямовані на визначення шляхів вдосконалення місцевого самоврядування, ринку праці, на вивчення умов життя і стану здоров'я населення пострадянських та європейських країн, ролі етнічних груп у формуванні нової Європи, взаємодії європейських, національних і регіональних ідентичностей на нових східних кордонах Європейського Союзу тощо. Він є засновником наукової школи соціологічних досліджень комунікативних аспектів розвитку вищої освіти. Результати наукових напрацювань В. Бакірова втілені в практику організації та вдосконалення діяльності Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, реалізовані в розробленні програм стратегічного розвитку цього славетного вишу та реформування головних напрямків його діяльності. Реалізація зазначених проектів дала змогу Каразінському університету увійти до кола провідних світових університетів. Результати досліджень В. Бакірова представлені у понад 250 наукових і науково-методичних працях, серед яких 13 монографій та підручників. Він є гарантом освітньо-наукової програми «Соціологія» в навчально-науковому інституті (ННІ) соціології та медіакомунікацій ХНУ ім. В.Н. Каразіна; за його керівництва підготовлено та успішно захищено 15 кандидатських та 8 докторських дисертацій (у тому числі дисертація авторки цієї публікації).

Віль Савбанович входить до складу та/або очолює редакційні колегиї численних наукових та науково-публіцистичних журналів, зокрема таких видань, як «Соціологія: теорія, методи, маркетинг», Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи», «Український соціологічний журнал», «Universitates. Наука та просвіта», «Вища освіта України», «Політичний менеджмент», «Психологія та суспільство», «Новий колегіум», «Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації» та ін.

Видатні наукові здобутки Віля Бакірова набули заслуженого визнання: у 2012 році він був обраний дійсним членом (академіком) Національної академії наук (НАН) України, у 2017 році став Лауреатом державної премії України за

участь у підготовці та реалізації проекту «Цивілізаційний вибір України і соціальний прогрес», цього ж року — лауреатом Премії ім. Петра Тронька. В. Бакіров нагороджений медаллю НАН України «За наукові досягнення», має відзнаки НАН України «За підготовку наукової зміни», «За професійні здобутки» та на честь 100-річчя Національної академії наук України.

Талант Бакірова-науковця органічно поєднується з його неймовірним талантом викладача та лектора. Його блискучі лекції у навчальних аудиторіях Каразінського університету, багатьох інших вишів України та світу, зокрема у найстаріших європейських університетах — Болонському і Падуанському (Італія), в університетах США (Каліфорнійському (Сан-Дієго) і Колумбійському), Франції, Польщі, Латвії, виступи на засіданнях Асоціації педагогічних університетів у Франкфурті-на-Майні, доповіді на численних загальнонаціональних та міжнародних наукових конференціях та конгресах завжди викликали й сьогодні викликають жвавий інтерес у слухачів усіх категорій: від студентів та аспірантів до професорів та академіків. Його виступи перед науковим загалом (і не тільки соціологічним) є подією, на яку очікують, бо вони завжди збагачують слухачів новими ідеями, надихають на розв'язання нагальних проблем розвитку суспільства та соціологічної думки.

Про досягнення Віля Савбановича в педагогічній діяльності говорять його обрання у 2006 році членом-кореспондентом Національної академії педагогічних наук (НАПН) України, академіком Академії наук вищої школи України у 2008 році, нагородження медалями НАПН України ім. К.Д. Ушинського та «Григорій Сковорода», відзнаки Міністерства освіти і науки України «Відмінник освіти України» та «Петро Могила».

Безперечно, всі ці наукові звання та відзнаки нашого ювіляра тією чи іншою мірою «гріють йому душу». Але, знаючи Віля Савбановича багато років, я думаю, що найдорожчим для нього є почесне звання «Заслужений професор Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна». Адже Каразінський університет, якому він віддано служить 44 роки, став для нього другим рідним домом. І в цьому контексті знов-таки постає фігура професорки Олени Якуби. Саме вона 1982 року запросила Віля Савбановича Бакірова на роботу на створеній нею в 1980-му кафедрі соціології нашого університету. На моє глибоке переконання, це було доленосною подією як у житті самого Віля Савбановича, так і в житті кафедри, факультету, університету, всієї освітянської, в тому числі соціологічної, спільноти України. Саме в Каразінському університеті повною мірою розкрився ще один феноменальний талант Бакірова — талант менеджера. Олена Олександрівна надихнула Віля Савбановича на створення першого в нашій країні соціологічного факультету. Ґрунт до цього був добре підготовлений: лабораторія конкретно-соціологічних досліджень, заснована О. Якубою тоді ще в ХДУ ім. О.М. Горького в 1963 році, кафедра та спеціалізація із соціології, започаткована на базі спеціальності «Політична економія», відділення соціології на економічному факультеті (1980 рік). Олена Олександрівна та Віль Савбанович як декан-організатор розробляли концепцію факультету, навчальні плани, визначали його структуру, кадровий склад тощо. Саме завдяки їхній наполегливості 1 вересня 1990 року в ХДУ розпочав свою роботу перший в

Україні соціологічний факультет, першим деканом якого став Віль Бакіров. Сьогоднішній соціологічний молоді важко навіть уявити, яких неймовірних зусиль треба було докласти першому поколінню вітчизняних соціологів, які належали до так званих шістдесятників, щоб подолати потужний спротив з боку можновладців процесові реабілітації соціології, репресованої за часів сталініщини. З усім тим, як написав свого часу В. Бакіров, саме завдяки соціологам-шістдесятникам, зокрема Олені Олександрівні Якубі, тоталітарне радянське суспільство навчилося, хоча й з величезними труднощами, вимовляти слово «соціологія».

Менеджерський талант В. Бакірова набув подальшого розвитку, коли в 1993 році він заснував та очолив кафедру соціальних технологій (з 2012 року ця кафедра носить назву «кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій»), а з 1994 до 1996 року обіймав посаду першого проректора ХДУ ім. О.М. Горького. Проте найвищого рівня талант менеджера досяг у період його ректорства в університеті з 1998 до 2021 року. В. Бакіров був п'ятим ректором за роки мого навчання та роботи в Каразінському виші (з 1966 року й дотепер). З огляду на це, можу впевнено сказати, що ніхто з його попередників другої половини минулого століття не зробив для нашого університету стільки, скільки зробив він. Завдяки В. Бакірову було відновлено факультети, які функціонували в Харківському університеті в перші десятиліття його існування, — філософський, юридичний та медичний; відкриті такі нові університетські підрозділи, як уже згаданий соціологічний факультет, факультет психології, фізико-енергетичний факультет, факультет комп'ютерних наук, факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, екологічний факультет, інститут післядипломної освіти та заочного (дистанційного) навчання, навчально-науковий інститут «Каразінська школа бізнесу».

За роки ректорства В. Бакірова в Каразінському університеті з'явилися нові музеї, галереї, культурні центри, різноманітні студентські локації та проекти; він набув ознак навчального закладу європейського рівня. Коли завдяки зусиллям Віля Савбановича наш університет отримав так званий північний корпус — будівлю колишньої військової академії, студенти жартували, що тільки він зміг перетворити найбільшу площу Європи в затишний університетський дворик.

Багатьом колегам Віля Савбановича, в тому числі й мені, важко уявити, як йому вдається так ефективно поєднувати наукову, освітню та менеджерську діяльність. Не менше вражає і його громадська діяльність. Він був членом Адміністративного комітету Національної ради з питань науки і технологій, Колегії Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України, Державної акредитаційної комісії України, Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України, Комітету з державних премій України в галузі науки і техніки, Ради Євразійської асоціації університетів, Головою Ради ректорів Харкова, Президентом Малої академії наук Харківської області. Наразі В. Бакіров є членом Ради Фонду Президента України з підтримки освіти, науки і спорту (з 2021 року). Нарешті, про багатогранну творчу особистість Віля Савбановича говорить його членство в Національній спілці журналістів України та Національній спілці художників України.

Упродовж 19 років Віль Савбанович очолює Соціологічну асоціацію України (САУ). За ці роки наша професійна громадська організація перетворилася не просто на спільноту однодумців — для багатьох вітчизняних соціологів вона стала рідним домом, колом людей, близьких по духу і ставленню до справи, якій вони служать. Можна з упевненістю стверджувати, що наразі саме завдяки Вілю Савбановичу САУ є найбільш активним об'єднанням фахівців у галузі соціологічних наук. За роки його президентства наша асоціація зазнала суттєвого розвитку. Під егідою САУ були здійснені численні загальнонаціональні дослідження, серед них такі, як «Соціальні нерівності: сприйняття українським суспільством» (2013 рік), «Корупційні ризики в системі медичної освіти України» (2019 рік), «Старшокласник–2021: повсякденні практики та життєві плани» (2021 рік), «Старшокласник–2024: життєві та освітньо-професійні плани старшокласників України в умовах війни» (2024 рік) та ін. Було створено інтернет-портал САУ, на якому регулярно висвітлюються заходи, що проводяться Правлінням САУ та її регіональними відділеннями; надаються результати досліджень, здійснених провідними соціологічними установами України; представляється експертна думка з актуальних проблем сучасного суспільства в його локальних та глобальних контекстах; анонсуються нові публікації вітчизняних та зарубіжних соціологів. Починаючи з 2009 року проводяться Конгреси САУ, на яких розглядаються нагальні питання розвитку суспільства та соціологічної науки. Так, у центрі уваги V Конгресу САУ, що проходив 20–21 листопада 2025 року, були дослідницькі виклики, можливості та перспективи розвитку соціології за умов експоненційного світу. Важливим напрямком роботи САУ, спрямованим на підвищення професійної підготовки соціологів-початківців, є Школи молодого соціолога, в межах яких знані українські науковці проводять майстер-класи, присвячені різноманітним проблемам розвитку теорії, методології та методів соціологічного аналізу суспільства. У всіх 12 Школах, проведених упродовж 2010–2024 років у Луцьку, Дрогобичі, Умані, Запоріжжі, Чернівцях, Черкасах, Івано-Франківську, Ужгороді, Тернополі, Чернігові, Харкові та інших містах України, були майстер-класи Віля Савбановича, які завжди викликали величезну увагу слухачів Шкіл. За останні 20 років українські соціологи провели сотні наукових та науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, дискусійних панелей тощо регіонального, загальнонаціонального та міжнародного рівнів. Мабуть, не було жодного із цих заходів, на якому не виступив би з доповіддю або з вітальним словом Президент САУ Віль Бакіров.

Аналізуючи діяльність Віля Савбановича як очільника Соціологічної асоціації України, маю наголосити на двох подіях, ставлення до яких найбільш яскраво продемонструвало громадянську позицію Президента САУ. Перша подія — це побиття бійцями «Беркуту» в ніч на 30 листопада 2013 року студентів на Майдані. Обурені цією подією члени Правління САУ ухвалили на своєму засіданні 10 грудня 2013 року звернення до Віктора Януковича. Як згадує автор тексту звернення професор Володимир Паніотто, В. Бакіров не тільки підтримав ідею та підписав звернення, а й відредагував його текст у бік посилення вимог до влади щодо покарання винних. Варто підкреслити, що Соціологічна

асоціація України була єдиною громадською професійною організацією, яка не побоялася публічно виступити із засудженням розгону студентів.

Друга подія — це звинувачення у сепаратизмі журналу «Соціологія: теорія, методи, маркетинг», у 3-му випуску якого за 2015 рік було опубліковано матеріали круглого столу «Луганськ: спекотне літо 2014». Це звинувачення ґрунтувалося на пості Оксани Оніщенко у Фейсбуці. Реагуючи на нього, тодішній Міністр освіти і науки (МОН) України Сергій Квіт звернувся до Президента НАН України Бориса Патона з пропозицією здійснити перевірку відповідності журналу «Соціологія: теорія, методи, маркетинг» вимогам до фахових наукових видань. Одним із перших, хто підтримав журнал та засудив дії МОН України, був В. Бакіров. Свою абсолютно однозначну позицію він висловив в «Українській правді», підкреслюючи, що його дивує повернення до використання певних інваріантів масової свідомості та поведінки можновладців, зокрема готовності знов і знов завантажувати «філософські пароплави». З огляду на це, Володимир Паніотто написав: «Просто дивно, як при такій незалежній громадянській позиції В. Бакірову вдається залишатися керівником такого рангу!»

Величезна наукова, освітня, організаційна та громадська робота Віля Савбановича, його діяльність на ниві міжнародної співпраці відзначені численними державними нагородами та почесними званнями в Україні та в деяких інших країнах світу. Він є кавалером ордена князя Ярослава Мудрого V ступеня, нагороджений ювілейною медаллю «25 років незалежності України», орденом Президента Італії «Зірка Італії», вищою відзнакою Болгарської академії наук — медаллю Марина Дринова на стрічці. В. Бакіров є Почесним громадянином міста Харкова та Харківської області, Почесним професором Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Почесним доктором Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара.

Віль Бакіров є справжньою зіркою на сучасному освітньому та науковому небосхилі. Невипадково малу планету — астероїд № 18731, відкритий американським астрономом Едвардом Бовелом, названо «VilBakirov».

Наразі Віль Савбанович, можна сказати, живе на три сім'ї. Одна із них — це колектив Каразінського університету, до членів якого він ставиться як до рідних людей, опікуючись не тільки викладачами та студентами, а й його випускниками. Пригадую, як на одній з університетських нарад Віль Савбанович зазначив: «Ми маємо йти не лише в ногу з часом, але й випереджати його для того, щоб наші випускники мали можливість гідно реалізувати себе». І за часів його ректорства, і сьогодні, коли він є радником ректора нашого вишу, двері кабінету «батька» університетської родини завжди відкриті для викладачів, студентів і випускників.

Друга сім'я — це соціологічна спільнота України, яку Віль Савбанович не просто об'єднав: він «прищепив» кожному із нас «чуття єдиної родини», робив і робить все, щоб ми відчували підтримку цієї родини у складних життєвих ситуаціях, як-от російсько-українська війна, та могли порадіти науковим досягненням та всіляким іншим успіхам у житті наших колег.

Звичайно, найважливішою для Віля Савбановича є його власна родина, найрідніші люди, яким він дарує свою безмежну любов та відданість. Так склалося,

що у найближчому оточенні нашого ювіляра переважали й переважають жінки: це матір Віля Савбановича — Валентина Олексіївна Наварська-Бакірова, зворушлива любов до якої живе у пам'яті його серця; це його чарівна кохана дружина — Ольга Петрівна Бакірова, з якою вони побралися ще будучи студентами й менше як за пів року будуть святкувати 59-ту річницю свого весілля; це його красуні-доньки — Вікторія та Олена, які відповідають на безкорисливу батьківську любов Віля Савбановича своєю ніжною та турботливою любов'ю. Єдиний чоловік у цій жіночій компанії (звичайно, окрім самого Віля Савбановича) — це його онук Денис.

І наостанок ще один, але дуже важливий штрих до ескізу портрета Віля Бакірова. Це його відданість дружбі, готовність прийти на допомогу другу, який опинився у складній ситуації. У цьому я особисто мала змогу неодноразово впевнитися й дуже вдячна йому за це.

Вітаючи Віля Савбановича з ювілеєм, перш за все хочу побажати йому того, чого ніколи не буває забагато, — здоров'я. А ще зичу йому якомога більше щасливих миттєвостей кожного дня, благополуччя його чудовій родині, нових творчих здобутків, талановитих учнів, креативних колег і, звичайно, нашої якнайшвидшої Перемоги над клятою рашистською навалюю.

ЛЮДМИЛА СОКУРЯНСЬКА,
докторка соціологічних наук, професорка кафедри соціології
навчально-наукового інституту соціології та медіакомунікацій
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна,
віцепрезидентка Соціологічної асоціації України

Феномен Бакірова

Як же давно це було... Тому, якщо з'явилася нагода привітати ювіляра, так і хочеться ввести поздоровлення і привітання в історичний контекст, бо я ж за освітою історик. Так от, моє перше знайомство з Вілем Бакіровим сталося 44 роки тому, і це дає мені солодку можливість пригадати ці часи, бо про них пам'ятаємо хоча б ми удвох, але також Людмила Георгіївна Сокурянська — куди ж без неї в цій історії нашої академічної родини! Ми були тоді молодими і, як мені тоді здавалося, гарними та розумними. Вперше ми, львів'яни з університету Івана Франка, приїхали до братнього Харківського університету, його соціологів, у 1976-му. Тоді (ще без ювіляра) ми брали участь у низці соціологічних досліджень, організатором та упорядником яких була Олена Олександрівна Якуба, легендарна постать в українській соціології. У Львові тоді соціології як такої ще не було, але думки про необхідність її розвитку ширяли в повітрі. Тобто ми приїхали вчитися і приєднатися до нового і перспективного напрямку наукових досліджень.

Минав час, і на обрії з'явився насправді молодий, гарний і розумний Віль Бакіров; це сталося у 1982 році. Він одразу став помітною фігурою у харківському соціологічному середовищі Каразінського університету і реалізатором ідей О.О. Якуби. Однак у ті часи доля ще не зблизила нас настільки, аби ми одразу

пішли спільною стежиною наукових пошуків і контактів. Але попри відстань і нерегулярність спілкувань наживо, все ж спільна праця та об'єднання зусиль з виконання різних проєктів, участь у численних наукових заходах (таких, як Якубінська сесія чи Харківські соціологічні читання) поволи давали змогу пізнавати одне одного, виявляти обопільні інтереси й розбіжності, дискутувати і (для мене головне) вчитися, навчатися соціології — тій якості, яку Зигмунт Бауман назвав здатністю «мислити соціологічно».

Ми були свідками становлення, розвитку та зміцнення Харківської соціологічної школи, і в цих процесах роль Віля Савбановича Бакірова ставала дедалі помітнішою. Нас із ним зближувало й те, що ми обоє мали своїм науковим консультантом своїх докторських дисертацій власне Олену Олександрівну Якубу. Можливо, саме її школа й допомогла нам виробити та розвинути досить схожі погляди на соціальний світ і велику, дедалі більшу роль культури в ньому. На той час, наприкінці 1990-х, таке поціновування культури як могутнього чинника суспільного поступу було ще доволі рідкісним явищем в колі українських соціологів, які здавна тяжіли до позитивістських уявлень і преференцій щодо центральної ролі економічних чинників.

У той час В.С. Бакіров, поряд з усім іншим, провадив велику організаційну роботу зі створення і розгортання роботи вченої ради із захисту дисертацій із соціології — одного з провідних осередків підготовки фахових соціологів для усієї країни. Довший час він був її вченим секретарем, і я зі свого досвіду пізнішого часу у Львівському університеті знаю, як багато сил, часу та енергії забирала ця тяжка праця. Паралельно йшла розбудова Соціологічної асоціації України під проводом того ж В.С. Бакірова.

Отак ми й рухалися паралельними шляхами: львівські новонавернені — до утворення початків інституційного розвитку соціології у Львівському національному університеті ім. Івана Франка, а харківські наші колеги з Каразінського національного університету — до зміцнення і бурхливого розростання своїх академічних осередків і дослідницьких інституцій. І створення у 1990 році соціологічного факультету стало помітною віхою цього процесу, і знову ж через зусилля В.С. Бакірова, який став його деканом. Його наукова й організаційська кар'єра була блискавичною, і вже у 1998-му він стає першим в історії України ректором-соціологом національного університету. Впевнена, що цей історичний рекорд протримається дуже довго. Саме завдяки його титанічній праці на цій посаді впродовж 23 років Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна розробив більш як 50 новаторських освітніх програм, відкрив багато кафедр на вістрі інноваційної соціологічної науки та освіти, став одним із кращих у нашої країни та здобув міжнародне визнання.

Ну як можна не віддати належне хоча б одному цьому dokonаному факту з життя ювіляра? А якщо продовжити вервечку його досягнень, то це насамперед президентство в Соціологічній асоціації України. Про це і багато-багато іншого, мабуть, більш детально і розлого скажуть мої колеги та представники української науки з усіх куточків нашої батьківщини, і дуже добре — він того вповні заслужив! Я ж хочу лише дещо додати про нього в сенсі його непересічності, синергійного поєднання безлічі унікальних якостей в одній людині. Цей **«фено-**

мен Бакірова» знайшов прояв у різнобічності його талантів і обдарованостей у багатьох царинах життя. Так, він академік Національної академії наук України, член-кореспондент АПН, академік АНВШ, багаторічний президент САУ — але також і член Національної спілки журналістів України, член Національної спілки художників нашої країни. Пам'ятаючи про це останнє, на якийсь з його днів народження я подарувала йому свій витвір — ікону св. Юрія-змєборця зі списом, яким він вбиває підступного гада. Штука була в тому, що це була школярська спроба створення ікони фарбами на склі, як це було здавна заведено в Галичині, і я сподівалася, що цю оригінальність він належним чином оцінить. На цій іконі, як мені здалося, найкраще вийшов змій, а от кінь явно нагадував якусь худорляву істоту, яка довго не їла. Уявляю собі, як посміхався Бакіров-miteць, дивлячись на цей «художній твір», але завжди сильно хвалив мене за сміливість.

Завжди, як людина, він був і є дуже делікатним, м'яким, інколи по-дитячому безпосереднім. Не раз він казав: «Ти ж була першим доктором соціологічних наук нашої докторській ради, другою — Єлизавета Ананіївна Подольська, а я — лише третім за чергою». І я завжди йому відповідала: «Натомість ти є ректором провідного університету країни, а я — лише простим професором кафедри соціології». І ніколи між нами не було дистанції — ні малої, ані великої. І не тільки зі мною; таким він і є — молодим, дужим, людяним, завжди націленим на нове, бо ж живе за формулою «вісімдесят — це усього лише чотири по двадцять».

Так ми й живемо, тануче старше покоління: зміцнюємо свої соціологічні школи, вчимо нашу молодь, розвиваємо рідну соціологію, стаємо дедалі більше помітними на міжнародній науковій арені, докладаємо усіх сил для Перемоги. Недарма очільник світової соціології, президент ISA Джефрі Плеєрс визнав, що в роки невпинної війни українські соціологи показали феноменальну стійкість. Додам — багато в чому завдячуючи нашому ювілярові.

Наостанок від усього серця побажаю:

міцного здоров'я, миру, щастя, радості, злагоди, добра на Многая літа!

*НАТАЛІЯ ЧЕРНИШ,
докторка соціологічних наук, Заслужена професорка
Львівського національного університету ім. І. Франка,
Фулбрайтівська професорка,
Заслужена діячка науки і техніки України,
віцепрезидентка САУ*